

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

JESENSKI IZPITNI ROK

FIZIKA

≡ Izpitna pola 2 ≡

Sreda, 28. avgust 2024 / 90 minut

Dovoljeno gradivo in pripomočki:

Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik, svinčnik HB ali B, radirko, šilček, računalo in geometrijsko orodje.

Priloga s konstantami in enačbami je na perforiranem listu, ki ga kandidat pazljivo iztrga.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani).

Izpitna pola vsebuje 6 strukturiranih nalog, od katerih izberite in rešite 3. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 45; vsaka naloga je vredna 15 točk. Pri reševanju si lahko pomagate s podatki iz periodnega sistema na strani 2 ter s konstantami in enačbami v prilogi.

V preglednici z "x" zaznamujte, katere naloge naj ocenjevalec oceni. Če tega ne boste storili, bo ocenil prve tri naloge, ki ste jih reševali.

1.	2.	3.	4.	5.	6.

Rešitve pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom v izpitno polo v za to predvideni prostor **znotraj okvirja**.

Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Pri reševanju nalog mora biti jasno in korektno predstavljena pot do rezultata z vsemi vmesnimi računi in sklepi. Če ste nalogo reševali na več načinov, jasno označite, katero rešitev naj ocenjevalec oceni. Poleg računskih so možni tudi drugi odgovori (risba, besedilo, graf ...).

Zaupajte vase in svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 20 strani, od tega 2 prazni.

PERIODNI SISTEM ELEMENTOV

relativna atomска masa
Simbol
ime elementa
vrstno število

Ce	140	Pr	141	Nd	144	Pm	(145)	Sm	150	Eu	152	Gd	157	Dy	163	Ho	165	Tm	169	Er	173	Yb	175	Lu	
cerij	58	praeođid	59	neodium	60	prometij	61	samarij	62	evropij	63	gadoliniј	64	terbij	65	disprozij	66	holmij	67	erbij	68	tulij	69	iterbij	70
Th	232	Pa	231	U	238	Np	(237)	Pu	(244)	Am	(243)	Cm	(247)	Bk	(247)	Cf	(251)	Es	(252)	Fm	(257)	Md	(258)	No	
torij	90	protoaktinij	91	uraniј	92	neptunij	93	plutoniј	94	americiј	95	curij	96	berkelejij	97	kalifornij	98	einsteinij	99	fermij	100	mendelevij	101	nobelij	102
																								lawrencij	103

Konstante in enačbe

srednji polmer Zemlje	$r_z = 6370 \text{ km}$
težni pospešek	$g = 9,81 \text{ m s}^{-2}$
hitrost svetlobe	$c = 3,00 \cdot 10^8 \text{ m s}^{-1}$
osnovni naboj	$e_0 = 1,60 \cdot 10^{-19} \text{ As}$
Avogadrovo število	$N_A = 6,02 \cdot 10^{26} \text{ kmol}^{-1}$
splošna plinska konstanta	$R = 8,31 \cdot 10^3 \text{ J kmol}^{-1} \text{ K}^{-1}$
gravitacijska konstanta	$G = 6,67 \cdot 10^{-11} \text{ N m}^2 \text{ kg}^{-2}$
električna (influenčna) konstanta	$\epsilon_0 = 8,85 \cdot 10^{-12} \text{ As V}^{-1} \text{ m}^{-1}$
magnetna (indukcijska) konstanta	$\mu_0 = 1,26 \cdot 10^{-6} \text{ Vs A}^{-1} \text{ m}^{-1}$
Boltzmannova konstanta	$k = 1,38 \cdot 10^{-23} \text{ JK}^{-1}$
Planckova konstanta	$h = 6,63 \cdot 10^{-34} \text{ Js} = 4,14 \cdot 10^{-15} \text{ eV s}$
Stefanova konstanta	$\sigma = 5,67 \cdot 10^{-8} \text{ W m}^{-2} \text{ K}^{-4}$
poenotena atomska masna enota	$m_u = 1 \text{ u} = 1,66054 \cdot 10^{-27} \text{ kg} = 931,494 \text{ MeV}/c^2$
lastna energija atomske enote mase	$m_u c^2 = 931,494 \text{ MeV}$
masa elektrona	$m_e = 9,109 \cdot 10^{-31} \text{ kg} = 1 \text{ u}/1823 = 0,5110 \text{ MeV}/c^2$
masa protona	$m_p = 1,67262 \cdot 10^{-27} \text{ kg} = 1,00728 \text{ u} = 938,272 \text{ MeV}/c^2$
masa nevtrona	$m_n = 1,67493 \cdot 10^{-27} \text{ kg} = 1,00866 \text{ u} = 939,566 \text{ MeV}/c^2$

Gibanje

$$\begin{aligned}x &= x_0 + vt \\s &= \bar{v}t \\x &= x_0 + v_0 t + \frac{at^2}{2} \\v &= v_0 + at \\v^2 &= v_0^2 + 2ax \\v &= \frac{1}{t_0} \\v_0 &= \frac{2\pi r}{t_0} \\a_r &= \frac{v_0^2}{r}\end{aligned}$$

Sila

$$\begin{aligned}g(r) &= g \frac{r_z^2}{r^2} \\F &= G \frac{m_1 m_2}{r^2} \\\frac{r^3}{t_0^2} &= \text{konst.} \\F &= kx \\F &= pS \\F &= k_t F_n \\F &= \rho g V \\F &= m \vec{a} \\\vec{G} &= m \vec{v} \\F \Delta t &= \Delta \vec{G} \\M &= rF \sin \alpha \\\Delta p &= \rho g h\end{aligned}$$

Energija

$$\begin{aligned}A &= \vec{F} \cdot \vec{s} \\A &= Fs \cos \varphi \\W_k &= \frac{mv^2}{2} \\W_p &= mgh \\W_{pr} &= \frac{kx^2}{2} \\P &= \frac{A}{t} \\A &= \Delta W_k + \Delta W_p + \Delta W_{pr} \\A &= -p \Delta V\end{aligned}$$

1. Merjenje

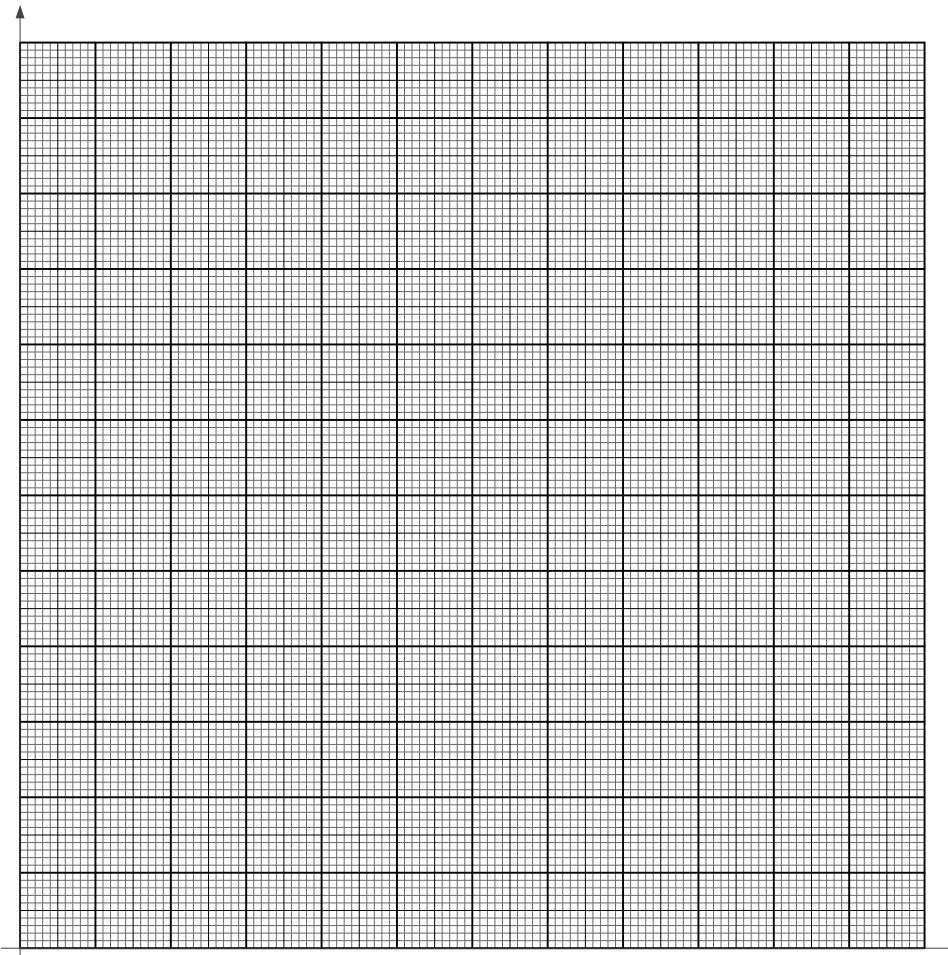
Izstrelek z maso $m_i = 10 \text{ g}$ izstrelimo v vodoravni smeri v leseno klado z maso $m_k = 500 \text{ g}$, ki je pritrjena na vodoravno vzmet s koeficientom k_v . Izstrelek obtiči v kladi. S kamero snemamo gibanje klade in merimo skrček vzmeti x . Poskus ponovimo z različnimi vzmetmi. Rezultati meritev so zapisani v spodnji tabeli.

$x [\text{m}]$	0,052	0,102	0,149	0,203	0,253	0,300
$k_v [\text{N m}^{-1}]$	31,4	7,82	3,50	2,00	1,25	0,870
$\frac{1}{\sqrt{k_v}} [\sqrt{\text{m N}^{-1}}]$		0,358	0,535	0,707	0,894	

- 1.1. Izračunajte obratno vrednost kvadratnega korena koeficiente vzmeti $\frac{1}{\sqrt{k_v}}$ za prvo in zadnjo meritev in vrednosti zapišite v tabelo.

(1 točka)

- 1.2. V spodnji koordinatni sistem narišite graf skrčka vzmeti x v odvisnosti od obratne vrednosti kvadratnega korena koeficiente vzmeti $\frac{1}{\sqrt{k_v}}$. Narišite premico, ki se merskim točkam najbolj prilega. Upoštevajte, da gre premica skozi koordinatno izhodišče.

(3 točke)

- 1.3. Izračunajte smerni koeficient premice, ki ste jo narisali na grafu. Točki, na podlagi katerih ste izračunali smerni koeficient, posebej označite. Zapišite tudi enoto smernega koeficiente.

(2 točki)

- 1.4. Zveza med odmikom klade od ravnoesne lege x in obratno vrednostjo kvadratnega korena koeficiente vzmeti $\frac{1}{\sqrt{k_v}}$ je: $x = \frac{m_i v_i}{\sqrt{(m_i + m_k) k_v}}$, kjer je v_i hitrost izstrelka. Zapišite zvezo med smernim koeficientom in hitrostjo izstrelka.

(1 točka)

- 1.5. Izračunajte hitrost izstrelka v_i .

(2 točki)

- V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.
- 1.6. Privzemite, da je relativna napaka izračunanega smernega koeficiente 2,0 %, relativna napaka mase izstrelka 10,0 % in relativna napaka vsote obeh mas izstrelka in klade 0,4 %. Izračunajte absolutno napako hitrosti izstrelka v_i .

(3 točke)

- 1.7. Zapišite hitrost izstrelka z relativno napako v dogovorjeni obliki.

(1 točka)

- 1.8. Iz grafa ali enačbe ugotovite, kateri vrednosti se približuje koeficient vzmeti k_v , ko se skrček vzmeti približuje vrednosti 0, in odgovor utemeljite. Privzemite, da se hitrost izstrelka ter masi izstrelka in klade ne spreminja.

(2 točki)

2. Mehanika

- 2.1. Zapišite velikost težnega pospeška na vrhu Triglava.

(1 točka)

- 2.2. Izračunajte, za koliko se spremeni potencialna energija alpinista, ko se iz Triglavskega doma na Kredarici povzpne na vrh Triglava. Masa alpinista je 80 kg. Triglavski dom na Kredarici leži na nadmorski višini 2515 m, vrh Triglava pa je na nadmorski višini 2864 m.

(2 točki)

- 2.3 Alpinist ima napitek, katerega energijska vrednost je 180 kJ na deciliter. Izračunajte, koliko napitka mora popiti, da zaužije energijo, ki je enaka spremembi potencialne energije pri vzponu od Kredarice do vrha Triglava.

(2 točki)

- 2.4. Alpinist na Kredarici zapiska s piščalko, tako da se zvok odbije od 700 m oddaljene stene. Izračunajte, čez koliko časa zasliši odmev. Hitrost zvoka v zraku je 330 ms^{-1} .

(2 točki)

- V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.
- 2.5. Alpinistu med piskanjem piščalka zleti iz ust tako, da v vodoravni smeri poleti s hitrostjo $2,5 \text{ ms}^{-1}$. Izračunajte, kolikšen sunek sile je pri tem prejela piščalka. Masa piščalke je 40 g.

(2 točki)

- 2.6. Piščalka pade na tla 2,9 m niže. Izračunajte, čez koliko časa in kako daleč v vodoravni smeri pade piščalka na tla. Zračni upor lahko zanemarite.

(3 točke)

- 2.7 Izračunajte kinetično energijo piščalke, tik preden pade na tla.

(3 točke)

3. Termodinamika

- 3.1. Kocki iz svinca s temperaturo $0,0\text{ }^{\circ}\text{C}$ dovajamo toplotni tok 200 W . Izračunajte toploto, ki jo prejme kocka v času 10 s .

(2 točki)

Masa kocke je 90 g. Specifična toplota svinca je $130 \text{ J kg}^{-1} \text{ K}^{-1}$.

- 3.2. Izračunajte spremembo temperature, za katero se segreje kocka. Privzemite, da se vsa toplota porabi za segrevanje kocke.

(2 točki)

Temperaturni koeficient prostorninskega raztezka svinca je $8,7 \cdot 10^{-5} \text{ K}^{-1}$.

- 3.3. Izračunajte relativno spremembo prostornine kocke svinca, ko se kocka segreje za temperaturno razliko, ki ste jo izračunali pri prejšnjem vprašanju.

(2 točki)

- 3.4. Izračunajte, za koliko se podaljša stranica kocke svinca, če je stranica kocke pred segrevanjem dolga 2,0 cm.

(3 točke)

- 3.5. Izračunajte relativno spremembo gostote svinca, iz katerega je kocka.

(2 točki)

- 3.6. Segreto kocko iz svinca vržemo v topotno izolirano posodo, v kateri je led pri $0,0\text{ }^{\circ}\text{C}$. Izračunajte maso ledu, ki se stali, ko kocka odda ledu vso toploto, ki ste jo izračunali pri 1. vprašanju te naloge. Specifična talilna toplota ledu je 336 kJ kg^{-1} .

(2 točki)

- 3.7. Kocko iz svinca nadomestimo z enako veliko kocko iz aluminija, ki jo prav tako 10 s segrevamo s topotnim tokom 200 W. Aluminij ima 7-krat večjo specifično toploto, 1,3-krat manjši temperaturni koeficient prostorninskega raztezka in 4,2-krat manjšo gostoto kot svinec. Zapišite, ali je relativna sprememba prostornine kocke aluminija večja ali manjša od relativne spremembe prostornine kocke svinca, ki ste jo izračunali pri 3. vprašanju te naloge, in odgovor utemeljite.

(2 točki)

4. Elektrika in magnetizem

- 4.1. Zapišite definicijo magnetnega pretoka in poimenujte količine v njem.

(1 točka)

Elektromotorček priključimo na baterijo z napetostjo 3,0 V.

- 4.2. Izračunajte električni tok skozi baterijo, če prejema elektromotorček električno moč 360 mW.

(2 točki)

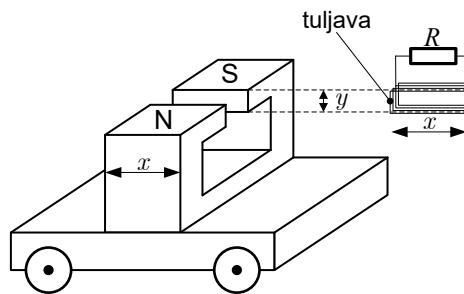
Elektromotorček z baterijo vgradimo v avtomobilček. Skupna masa avtomobilčka z elektromotorčkom in baterijo je 400 g.

- 4.3. Izračunajte hitrost, ki jo doseže avtomobilček, če pospešuje 3,0 s in je izkoristek avtomobilčka pri pretvorbi električne v mehansko energijo 75 %.

(3 točke)

Na avtomobilčku je magnet, kakor kaže slika. Gostota homogenega magnetnega polja med poloma magneta je $1,0 \text{ T}$. Predpostavimo, da je magnetno polje le v območju širine $x = 4,0 \text{ cm}$ in višine $y = 1,0 \text{ cm}$. Avtomobilček se po končanem pospeševanju približuje pravokotni tuljavi z enako širino x in višino y , kot ju ima magnetno polje. Tuljava je povezana z upornikom z uporom $R = 40 \Omega$.

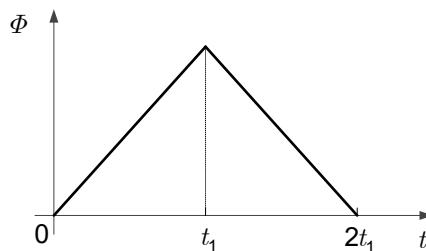

- 4.4. Izračunajte magnetni pretok v celotnem območju med poloma magneta.

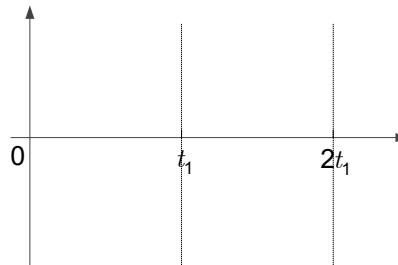
(2 točki)

Predpostavimo, da se avtomobilček pelje mimo tuljave s stalno hitrostjo, ki ste jo izračunali pri 3. vprašanju te naloge, in da elektromotorček ne vpliva več na gibanje avtomobilčka. Tuljava in pola magneta so enake oblike in so v navpični smeri poravnani (glejte skico).

Graf prikazuje spreminjanje magnetnega pretoka skozi tuljavo.

- 4.5. Na spodnjem grafu skicirajte, kako se pri prehodu magnetnega polja skozi tuljavo spreminja inducirana napetost v tuljavi.

(1 točka)

NALOGA SE NADALJUJE NA NASLEDNJI STRANI.

- 4.6. Izračunajte čas t_1 , označen na zgornjih grafih.

(2 točki)

- 4.7. Izračunajte inducirano napetost v tuljavi v času, ko se magnetni pretok skozi tuljavo povečuje. Tuljava ima 50 ovojev.

(2 točki)

- 4.8. Izračunajte toploto, ki jo je po prehodu magnetnega polja skozi tuljavo oddal upornik z uporom $R = 40 \Omega$, da se je ohladil na prvotno temperaturo.

(2 točki)

15/20

Prazna stran

OBRNITE LIST.

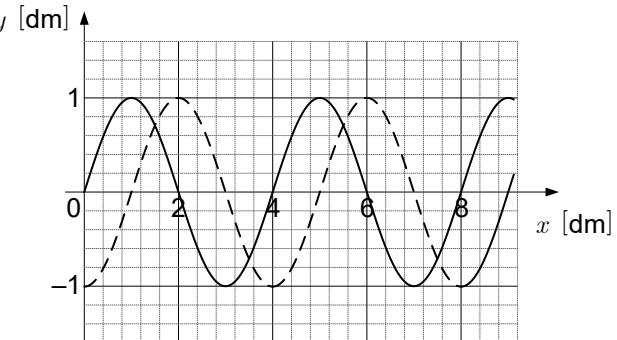

5. Nihanje, valovanje in optika

Konec vrvi začnemo nihati, da na njej ustvarimo potupoče valovanje.
To valovanje kaže graf odmika delcev vrvi y v odvisnosti od oddaljenosti x od izvira valovanja ob dveh zaporednih trenutkih: ob času t_1 (polna črta) in $0,10$ s pozneje (črtkana črta). Nihajni čas izvira je večji od $0,10$ s.

- ### 5.1. Zapišite valovno dolžino valovanja.

(1 točka)

- 5.2. Na podlagi podatkov na grafu izračunajte hitrost valovanja na vrvi. Valovanje potuje v desno.

(2 točki)

- 5.3. Izračunajte frekvenco valovanja na vrvi.

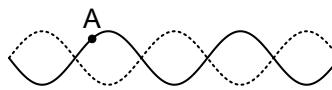
(2 točki)

- 5.4. Z uporabo podatkov na grafu izračunajte pospešek delca vrvi, ki je pri $x = 1,6$ dm ob času t_1 .

(3 točke)

Vrv je na drugem koncu vpeta, valovanje se od konca odbije in na vrvi nastane stoječe valovanje. Slika kaže odsek opisane vrvi v dveh različnih trenutkih.

- 5.5. Zapišite, kolikšna je dolžina prikazanega dela vrvi.

(2 točki)

- 5.6. Na sliki je označena točka na vrvi A. Za koliko točk poleg točke A na prikazanem delu vrvi velja, da se glede na odmik in smer gibanja v vsakem trenutku gibljejo enako kot točka A?

(1 točka)

Vrv napnemo z večjo silo in jo še naprej nihamo z enako frekvenco kot prej. Na prikazanem delu vrvi je zdaj en vozpel manj.

- 5.7. Izračunajte novo hitrost valovanja na vrvi. Privzemite, da se dolžina vrvi kljub večji sili ne spremeni.

(2 točki)

- 5.8. Izračunajte, za koliko odstotkov smo povečali silo, s katero je napeta vrv.

(2 točki)

6. Moderna fizika in astronomija

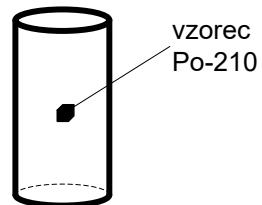
6.1. Pojasnite, kaj je razpolovni čas.

(1 točka)

V valjasti posodi je zaprt svež vzorec izotopa polonija 210 (Po-210) z maso 140 mg. Posoda tesni in ima debele stene.

6.2. Izračunajte število jeder v vzorcu.

(2 točki)

Po-210 razpada z razpadom alfa z razpolovnim časom 138 dni.

6.3. Zapišite vrstno in masno število jedra, ki nastane poleg delca alfa pri razpadu Po-210, in nastalo jedro poimenujte.

(2 točki)

6.4. Izračunajte, koliko jeder Po-210 ostane v vzorcu po 10 dneh.

(2 točki)

- 6.5. Izračunajte število delcev alfa, ki se iz vzorca izseva v 10 dneh.

(1 točka)

Masa jedra Po-210 je 209,9368 u, masa nastalega jedra 205,9295 u in masa delca alfa 4,0015 u.

- 6.6. Izračunajte reakcijsko energijo razpada Po-210 v enotah MeV.

(3 točke)

- 6.7. Izračunajte skupno energijo, ki se sprosti v 10 dneh potem, ko smo vzorec vstavili v posodo. Rezultat izrazite v enotah MJ.

(2 točki)

Ko smo v posodo vstavili svež vzorec Po-210, smo iz nje izčrpali zrak, tako da je bil v njej vakuum. Polagoma je zaradi radioaktivnega razpada v posodi nastajal plin helij.

- 6.8. Izračunajte tlak v posodi po 10 dneh, če je prostornina posode 10 cm^3 , temperatura plina v njej pa je 18°C .

(2 točki)

Prazna stran